

CONGOLEZEN STRIJDEN VOOR VERANDERING

Congo: 10 jaar na 'democratische' verkiezingen

INHOUDSOPGAVE

- 02 **Ten geleide**
Olivier Forges en Nadia Nsayi
- 03 **Campagnetekst**
- 04 **Politieke eisen**
- 05 **Een verkiezingswaarnemer aan het woord**
Alphonse Muambi
- 07 **Het politieke keerpunt voorbij?**
Hans Hoebeke
- 10 **Contrastrijke economische heropleving**
Olivier Binyingo
- 12 **Situatie van de mensenrechten: repressie en geweld**
Evie Francq
- 14 **Jonge dynamiek in het middenveld**
Nadia Nsayi

TEN GELEIDE

In 2006 vonden historische verkiezingen plaats in de Democratische Republiek Congo. Historisch omdat het land voor het eerst sinds de onafhankelijkheid 'democratische' verkiezingen organiseerde. Miljoenen Congolezen trokken naar de stembus om een president en parlamentsleden te kiezen. President Joseph Kabila, aan de macht sinds 2001, kwam als winnaar uit de stembus. Vijf jaar later bleef hij aan de macht na controversiële verkiezingen.

Tien jaar na de eerste 'democratische' verkiezingen beleeft Congo een zeer onzekere periode. Normaal gezien zouden op 27 november 2016 verkiezingen moeten plaatsvinden. Volgens de Grondwet, die in 2005 bij referendum (door 85% van de kiezers) werd aangenomen, moet Kabila in december 2016 de macht overdragen aan zijn verkozen opvolger. Dat zou opnieuw een historisch moment kunnen zijn: Congo kende namelijk nog nooit een machtswissel tussen twee verkozen presidenten. De kans is echter groot dat de verkiezingen niet doorgaan. Hierdoor nemen de spanningen in het land toe.

Toch zijn er ook hoopvolle signalen. Jonge activisten nemen de toekomst van hun land in handen en verenigen zich in burgerbewegingen. Samen strijden ze gewelddoos voor positieve verandering in Congo. Ze komen op straat voor veiligheid, inspraak en sociale rechtvaardigheid. In 2016 ijveren jonge activisten specifiek voor eerlijke verkiezingen en respect voor de Grondwet. Eén van hen is Micheline Mwendike van de burgerbeweging Lucha (Lutte pour le Changement), uit de stad Goma in Oost-Congo.

Met de slogan 'Congolezen strijden voor verandering. Versterk hun stem' zetten Pax Christi Vlaanderen en Broederlijk Delen samen met de campagnepartners Congo opnieuw in de kijker. Tijdens de Vlaamse Vredesweek, van 21 september tot 2 oktober 2016, vragen we aandacht voor de gewelddoze strijd van jonge burgeractivisten in Congo. We roepen jou op om de stem van die jongeren te versterken. Micheline Mwendike getuigt in België over haar gewelddoos engagement.

In dit dossier geven vijf kenners een stand van zaken van de situatie in Congo tien jaar na de hoopvolle 'democratische' verkiezingen. Alphonse Muambi deelt zijn ervaringen en reflecties als verkiezingswaarnemer in 2006 en 2011. Hans Hoebeke schetst de politieke situatie en het huidig verkiezingsproces. Olivier Binyingo zoomt in op de socio-economische situatie. Evie Francq behandelt de schendingen van de mensenrechten. Tot slot illustreert Nadia Nsayi hoe jongerenbewegingen een nieuwe dynamiek brengen in het middenveld. De veiligheids-situatie in het oosten kwam in het dossier van 2015, 'Kies voor vrede! Ontwapen Oost-Congo', uitgebreid aan bod.

Cover:
Het campagnebeeld van 2016 werd ontworpen door Guy Atafo, Congolees-Belgisch kunstenaar.

Vlaamse Vredesweek 2016 is een initiatief van

en

in samenwerking met andere partners (zie p. 16)

Olivier Forges, coördinator Vlaamse Vredesweek
Nadia Nsayi, beleidsmedewerker Centraal-Afrika

CAMPAGNETEKST

In Congo nemen jonge activisten hun toekomst in eigen handen. Deze nieuwe generatie strijdt op een geweldloze manier voor veiligheid, inspraak en sociale rechtvaardigheid. Congolese jongeren zetten zich in 2016 in voor eerlijke verkiezingen.

Tijdens de Vlaamse Vredesweek geven Pax Christi Vlaanderen en Broederlijk Delen een stem aan moedige jongeren uit Congo.

“Ik ben ervan overtuigd dat verandering in Congo mogelijk is. Op voorwaarde dat jongeren gewelddoos opkomen voor hun rechten”, zegt Micheline Mwendike (30) in een interview over haar engagement (zie p. 15). Zij is één van de drijvende krachten achter de burgerbeweging Lucha in de Democratische Republiek Congo. Ze komt tijdens de Vredesweek getuigen over haar strijd.

Vandaag ijvert Lucha samen met andere organisaties, politieke opposanten en geëngageerde burgers voor respect voor de Congolese Grondwet en de organisatie van eerlijke verkiezingen. Die moeten een democratische en vreedzame machtswissel tussen president Joseph Kabila en zijn opvolger mogelijk maken. Kabila moet volgens de Grondwet immers aftreden in december 2016. Het is echter onzeker of hij dat ook zal doen.

Armoede doet jongeren opstaan

Micheline is niet alleen. Op verschillende plaatsen in Congo nemen jongeren hun toekomst en die van hun generatie in eigen handen. Ze bundelen hun krachten in burgerbewegingen. Samen laten ze hun stem horen. Ze strijden tegen onrecht en geweld. Dat doen ze met protest op straat en acties op facebook. Bovendien werken ze samen met organisaties in en buiten Congo. Zo willen de jongeren het beleid van de president en de regering veranderen.

Hun strijd is nodig. De Congolese bevolking behoort tot de armste ter wereld. Meer dan 60 % van de Congolezen is jonger dan 30. Deze jongeren zien hun sociale situatie amper verbeteren. Hoewel de economie in Congo sterk groeit, hebben de jongeren weinig vooruitzicht op een inkomen. Laata staan een degelijk inkomen. Dat zorgt voor frustraties, woede en protest.

Vredesweekgetuige Micheline Mwendike voert campagne voor de toegang tot drinkbaar water (foto: Lucha)

Ondanks dit sombere toekomstperspectief, durven Congolese jongeren te dromen van een betere toekomst voor hun land. Jonge burgeractivisten doen vandaag een frisse wind waaien.

Gewelddoosheid als wapen

Wat jonge burgeractivisten zoals Micheline zo bijzonder maakt, is hun bewuste keuze voor gewelddoosheid. Samen strijden ze op een geweldloze manier voor de vrijheid en de waardigheid van het Congolese volk. Ze geloven niet in geweld. Jarenlange gewapende strijd bracht geen vooruitgang voor de Congolezen. Integendeel, het stortte hun land in een spiraal van steeds meer (dodelijk) geweld.

De Congolese overheid neemt de strijd van deze jonge activisten niet in dank af. Ze zijn dan ook het doelwit van repressie. Ze worden zomaar opgepakt en opgesloten zonder eerlijk proces. Sommige jongeren moeten dat zelfs met hun leven bekopen.

Toch weigeren burgerbewegingen zoals Lucha geweld te beantwoorden met geweld. Gewelddoosheid is hun enige wapen.

Congolese jongeren een stem geven

Tijdens de Vlaamse Vredesweek geven Pax Christi Vlaanderen en Broederlijk Delen, in samenwerking met andere organisaties, een stem aan jonge burgeractivisten uit Congo. Want hun geweldloze strijd is essentieel voor meer veiligheid, inspraak en sociale rechtvaardigheid in hun land.

vlaamse vredesweek

Politieke eisen

De partners van de Vlaamse Vredesweek vragen dat België in 2016 zowel bilateraal als multilateraal de volgende 5 punten actief bepleit en ondersteunt om bij te dragen aan vrede in Congo:

1. **De organisatie van een eerlijk en veilig verkiezingsproces.** Indien de parlementaire en presidentsverkiezingen dit jaar onhaalbaar zijn, dienen meerderheid, oppositie en middenveld tot een nieuwe kieskalender te komen en een korte overgangperiode te bespreken.
2. **Geen nieuwe ambtstermijn voor president Joseph Kabila.** De Belgische steun aan het verkiezingsproces moet gekoppeld worden aan inachtneming van de Grondwet, die exact tien jaar bestaat. Kabila kan volgens de Grondwet geen derde mandaat opnemen en moet dus aftreden.
3. **Respect voor de democratische vrijheden van alle burgers, en met name ook van politici, activisten en journalisten.** Schendingen van de mensenrechten moeten strikt opgevolgd worden. België dient ze ondubbelzinnig te veroordelen. Bij ernstige misdaden moet België gepaste maatregelen treffen tegen de Congolese overheid en personen die geweld gebruiken of oproepen tot geweld.
4. **De uitvoering van projecten van lokale organisaties uit het middenveld.** België moet burgerschapsvorming actiever ondersteunen. Het is belangrijk dat de bevolking gesteund wordt om gewelddoos en met kennis van zaken op te komen voor haar grondwettelijke rechten.
5. **De ontwapening van rebelligroepen in Oost-Congo.** België moet blijven ijveren voor de efficiënte uitvoering van de ontwapening van rebelligroepen en de bescherming van de burgerbevolking. Dit kan enkel door een betere samenwerking tussen het Congolese leger en de VN-vredesmissie MONUSCO.

Afkortingen

ADF-NALU: Allied Democratic Forces - National Army for the Liberation of Uganda

CENI: Commission Electorale Nationale Indépendant

EUFOR: European Union Force

FDLR: Forces Démocratiques de Libération du Rwanda

FRPI: Force de Résistance Patriotique de l'Ituri

IPIS: International Peace Information Service

MLC: Mouvement de Libération du Congo

MONUC: Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en République démocratique du Congo

MONUSCO: Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en République démocratique du Congo

M23: Mouvement du 23 Mars

PALU: Parti Lumumbiste Unifié

PPRD: Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie

UDPS: Union pour la Démocratie et le Progrès Social

UNADEC: Union Nationale des Démocrates Chrétiens

UNAFEC: Union Nationale des Fédéralistes du Congo

UNC: Union pour la Nation Congolaise

Actie van jongeren in Goma, 2015 (foto: Lucha)

EEN VERKIEZINGSWAARNEMER AAN HET WOORD

Alphonse Muambi

Reisverbod

In mei 2016 vertrok ik, samen met mijn twee dochters van 17 en 11, naar mijn geboortestad Lubumbashi, in het zuiden van Congo, om bezoek te brengen aan hun oma. Het eerste maar misschien ook laatste bezoek; oma is 86.

Helaas hebben we Congo nooit bereikt. Oma zagen we wel, maar dan in Ndola in buurland Zambia, op een steenworp van Lubumbashi. De familie in Lubumbashi gaf ons een streng negatief reisadvies voor Lubumbashi. Volgens hen zou ons bezoek hen wellicht in problemen brengen. De kans om gezien te worden als huurlingen tegen het regime van president Joseph Kabila was groot. Zeker omdat we uit Europa komen. Mijn familie signaleerde de aanwezigheid en de concentratie van buitenlandse militairen en tanks in de stad. Ook sprak ze van ontvoeringen en moorden. "Ik wil je niet tegenhouden maar ik vind het onverantwoord. Zeker als je met de kinderen komt. Misschien kun je het beter uitstellen", vertelde mijn zus wanhopig. Directe aanleiding voor dit reisverbod? Verkiezingen die in november van dit jaar komen. Of beter gezegd, niet komen.

De euforie van 2006

Toen ik in 2006 namens Nederland optrad als internationaal verkiezingswaarnemer in Goma (Noord-Kivu), Bukavu (Zuid-Kivu) en Kindu (Maniema) in Oost-Congo dacht ik niet dat mijn kinderen en ik tien jaar later een reisverbod, van nota bene mijn eigen familie, zouden krijgen. Ik dacht toen mee de democratische fundamenten aan te leggen, zodat niet alleen mijn eigen kinderen, maar alle kinderen van Congo in een land zouden wonen waar vrede en veiligheid normale begrippen zouden zijn. Ik was niet de enige die zo dacht. Met mij geloofden miljoenen Congolezen in al hun etnische en religieuze diversiteit eindelijk een democratisch mechanisme te hebben gevonden dat voor eens en altijd een vreedzame machtswisseling zou regelen.

De euforie in 2006 was groot, de betrokkenheid enorm, zowel nationaal als internationaal. De verkiezingen waren een droom die alle Congolezen hadden gekoesterd. Historisch waren ze ook; gehouden na een kwart eeuw van gewelddadige dictatuur van Mobutu Sese Seko. Iedereen wilde stemmen. Iedereen wilde bouwen aan de democratische toekomst van Congo. Ik zag mensen, jong en oud, gehandicapt, zich haasten voor dag en dauw, kilometers afleggen, soms met lege maag, om te gaan stemmen en deel te nemen aan de geschiedenis van hun land.

Het Westen betaalde vrolijk en ongedwongen het gelag. Een cheque van een half miljard dollar ging naar het regime van

president Joseph Kabila in Kinshasa om de stembusgang te financieren. En daar bleef het niet bij. De MONUC, de VN-vredesmissie in Congo met een kleine 20.000 blauwhelmen, kreeg ook een dikke enveloppe om de logistiek te organiseren in een land dat even groot is als West-Europa. Stembiljetten, stembokjes, inkt en alles wat daarbij hoort, werden door de MONUC naar meer dan 200 hoeken en achterhoeken van het land gebracht. Soms per vliegtuig, soms per boot en soms per fiets. De MONUC trainde meer dan 25.000 mensen die in stembokjes de stembusgang in goede banen zouden leiden. Daar bleef het niet bij.

De Europese Unie stuurde de speciale interventiebrigade EUFOR naar Kinshasa om de veiligheid in de stad te garanderen. Het activisme van Europa was niet alleen in materiaal uit te drukken. Europese leiders bemoeiden zich ook met de verkiezingen. De Belgische oud-minister van Buitenlandse Zaken en Europees commissaris Louis Michel maakte daar een persoonlijke zaak van. Hij pendelde al vanaf 2005 tussen Europa en Afrika, België en Congo en tussen Lubumbashi en Kinshasa, om de Congolese bevolking de nieuwe Grondwet, geschreven aan de Universiteit van Luik, te doen slikken.

Op 30 juni 2006 vond de eerste ronde van de verkiezingen plaats. Op 29 oktober 2006 volgde de tweede ronde tussen Kabila en Jean-Pierre Bemba (in maart 2016 veroordeeld door het Internationaal Strafhof in Den Haag). Na de tweede ronde was het weer Louis Michel die vanuit Kinshasa aan alle media in de wereld verkondigde: "Congo is nu een democratie". Hij riep het Westen op om zaken te gaan doen met de democraat Kabila. Volgens Michel was Kabila de enige geschikte man die Congo nodig had.

Wat is er van die hele euforie vandaag overgebleven? Zijn al die enthousiaste Congolese kiezers destijds bedrogen geweest? Was al dat geld voor niets? Waarom die persoonlijke energie en engagement van het Westen? Was dat voor een persoon of voor een systeem en het Congolese volk? Waar zijn de Louis Michels van 2016, die de democratie in Congo moeten gaan redden?

Na de euforie, de fraude

Na de euforie van 2006 kwam de fraude van 2011. Ook in 2011 was ik verkiezingswaarnemer. Deze keer niet in het oosten van Congo waar Joseph Kabila vijf jaar voordien een held was die een einde kwam maken aan een jarenlange oorlog, maar wel in het westen. In Kinshasa en Bas-Congo werd de 'held van het oosten' als een buitenlandse, onkundige indringer gezien.

Bij het verlaten van het vliegveld van Kinshasa was het duidelijk wie de winnaar van de verkiezingen zou worden. Overall langs de wegen hingen campagneposters van één man: Joseph Kabila. Europese waarnemers in de auto waren onder de indruk van de democratische nederigheid van Kabila. Ondanks zijn macht, geld en populariteit nam hij toch de

Stembusgang in 2011: wat rest er vandaag van de euforie van toen? (foto: A. Muambi)

moeite om campagne te voeren en zich zichtbaar te maken bij zijn volk. Oppositieleider Etienne Tshisekedi was, in de ogen van mijn collega's, een arrogante gast die geen campagne wilde voeren omdat hij er vanuit ging dat heel Kinshasa voor hem boog. Wat mijn collega's niet zagen was dat de manschappen van de zittende president overal posters van oppositieleiders weghaalden en verscheurden.

Ook in 2011 was de euforie heel groot. Ik zag hoe kinderen vroeg in de ochtend alle stembureaus langsgingen om de resultaten van de stemming die op de muur stonden te noteren. Zij waren getuigen van de democratie. Zij zagen wie werkelijk had gewonnen en wie had verloren. Maar pas toen ik bij de ambassade van Nederland te horen kreeg dat mijn hele groep van waarnemers onmiddellijk geëvacueerd zou worden omdat Kabila niet van plan was de verkiezingen te verliezen, vroeg ik me af: ben ik hier gekomen om electorale fraude te legitimeren? Ben ik een electorale toerist of een waarnemer? En wat is dat waarnemen van een stembusgang waarvan je van tevoren weet wie de winnaar is? Op de luchthaven van Kinshasa zei een medewerker tegen me: "Jullie vluchten nu met de electorale waarheid in jullie koffers".

Kabila zelf gaf toe dat de verkiezingen niet helemaal correct waren verlopen. Toch had hij toegezegd dat de verkiezingen vrij en eerlijk zouden zijn. Op de vraag wat hij zou gaan doen of worden als hij de verkiezingen toch zou verliezen, zei hij: "misschien journalist".

November 2016 is overmorgen. Niets wijst erop dat de democraat van gisteren, die door het Westen volmondig werd gesteund, van plan is verkiezingen te organiseren. Integendeel. Het Grondwettelijk Hof heeft besloten dat Kabila mag blijven tot de installatie van een nieuwe verkozen president. Zo interpreteren de rechters Artikel 70 van de Congolese Grondwet. Dezelfde grondwet gebiedt de president, die na twee termijnen geen presidentskandidaat meer mag zijn, de verkiezingen te houden drie maanden voordat zijn mandaat afloopt. Dat laatste mandaat loopt af in december 2016.

Het Westen zwijgt

Het Westen zwijgt. Af en toe komen wat verklaringen uit Brussel en Washington om het geweld jegens oppositieleiders te veroordelen. Ook wordt er gemopperd over het respecteren van de electorale kalender. Ik mis het activisme van het Westen dat ik in 2006 zag. Ik mis de bemoeienis die ik in 2006 waarnam. Ik mis figuren zoals Louis Michel die van Congo en Kabila zijn eigen zaak had gemaakt.

Wat betekent dit zwijgen? Dat Congo zijn eigen zaken moet regelen als een soeverein land? Terecht. Maar was Congo in 2006 dan geen soeverein land dat zich zelf moest organiseren? Of betekent het zwijgen van het Westen gewoon een blanco cheque voor Kabila? Zo van: "Wij hebben je in 2006 geholpen om aan de macht te komen. Nu heb je alle middelen ter beschikking: militairen, politieapparaat en geld om je zelf aan de macht te houden"? Ik zie geen andere verklaring waarom Europa moet zwijgen tegenover een grove schending van de democratie die ze zelf aan Congo heeft verkocht. En wie zwijgt, stemt toe.

Democratie is een Europees exportproduct

Wat moet er nu met Congo gebeuren? Moeten we, zoals wordt gepleit door veel specialisten en politici, in de logica verkeren dat Congolezen hun eigen problemen moeten oplossen? Welke problemen zijn nou Congolese problemen? Congo is al lang niet meer een puur Congolees probleem. Congo is internationaal. De problemen van Congo zijn daarom ook internationaal. De verkiezingen van 2006 en van 2011, de grondwet, het geld, de middelen zijn een product van de internationale gemeenschap. Diezelfde gemeenschap heeft de plicht om zich nu te bemoeien met de Congolese zaak. Het westerse activisme van 2006 moet terugkomen. De internationale gemeenschap moet consequent zijn. Ze moeten diezelfde Europese brigade van 2006 weer sturen om het verkiezingsproces in Congo te beveiligen. Washington en Brussel moeten niet roekeloos blijven roepen voor respect voor de Grondwet, ze moeten handelen. Een andere keuze hebben ze niet. De situatie van nu in Congo is het logische resultaat van besluiten die ze tien jaar geleden hebben genomen en de manier waarop ze Congo naar de stembus hebben gebracht.

Democratie is, net als de Airbus, een Europees exportproduct. In geval van ramp stuurt de exporteur experts voor onderzoek, reparatie en verbetering. Alleen op deze manier kunnen niet alleen mijn kinderen mijn geboorteland bezoeken, maar ook alle kinderen van Congo in een veilige omgeving leven.

Alphonse Muambi is schrijver en publicist in Nederland. In 2009 bracht hij 'Democratie kun je niet eten' uit. Hij treedt op als spreker in debatten en lezingen over democratie en verkiezingen in Afrika.

HET POLITIEKE KEERPUNT VOORBIJ?

Hans Hoebek

Een decennium na de eerste succesvolle democratische verkiezingen sinds de Congoese onafhankelijkheid in juni 1960, bevindt Congo zich op een scharnierpunt. Het land zou een eerste democratische machtswissel kunnen meemaken. En toch zullen de verkiezingen niet georganiseerd worden binnen de wettelijke termijn. Het land gaat daardoor bijzonder onzekere tijden tegemoet. De tweede verkozen termijn van Joseph Kabila (2011-2016) staat quasi volledig in het teken van machtsbehoud, de eerste (2006-2011) stond in het teken van machtsconcentratie. Pogingen om de Grondwet aan te passen en een wettelijke basis te leggen voor een derde mandaat voor de president bleven voorlopig zonder succes. Het regime legt zich dan ook toe op het uitstellen van de verkiezingen. Deze situatie, in combinatie met een toenemende economische crisis, doet beelden opdoemen van de alomvattende, langdurige malaise aan het einde van het Mobutu-regime.

Regionale dynamiek

De situatie in Congo speelt zich niet af in een vacuüm. Van de negen buurlanden zijn er slechts twee, Zambia en Tanzania, met een min of meer regelmatige machtsoverdracht. Burundi kent momenteel een diepe crisis als gevolg van het controversiële machtsbehoud van de president. Congo Brazzaville en Rwanda pasten recent hun grondwet aan ter verlenging van de presidentiële termijn. In Oeganda en Angola regeren presidenten Museveni en Dos Santos al decennia. De bredere regio volgt eenzelfde trend. We staan dus niet voor een 'politiek lente', maar het behoud van het status quo is anderzijds ook niet langer vanzelfsprekend. In Congo, maar ook elders, zien we een grote nervositeit jegens politieke bewegingen die zich inspireren op eerdere gebeurtenissen in West-Afrika. In Congo zijn dat de burgerbewegingen Lucha (Lutte pour le Changement) en Filimbi.

Kroniek van een aangekondigde crisis

Joseph Kabila is aan de macht sinds de moord, in januari 2001, op zijn vader, Laurent-Désiré Kabila. In 2006 werden verkiezingen georganiseerd waarvan de internationale gemeenschap het leeuwendeel financierde. Eens gelegitimeerd nam het regime stelselmatig afstand van de internationale gemeenschap. In 2010, een halve eeuw na de onafhankelijkheid, culmineerde dit in een aanhoudende vraag tot afbouw van de VN-troepenmacht MONUC, waarvan de rol tot 2006 voornamelijk bestond uit een bijdrage aan het succesvol afronden van de transitie en het organiseren van verkiezingen. Nadien werd de missie in toenemende mate vastgezogen in Oost-Congo.

De kiescommissie (CENI) die de verkiezingen van 2011 voorbereidde, was bijna volledig in handen van politieke bondgenoten van de president. Intussen werd ook de Grondwet aangepast: de presidentsverkiezingen zullen

voortaan in één ronde worden beslist. Ook versterkte de centrale regering haar greep op de provincies. De verkiezingen verliepen chaotisch, maar kregen een voornamelijk Afrikaanse goedkeuring – de rest van de wereld keek zwijzaam toe. Tijdens het bezwerven van de M23-crisis¹ in Oost-Congo doken nieuwe pogingen op om de Grondwet te herzien, maar die faalden. De meerderheid veranderde het geweer van schouder en opteerde voor een nieuwe strategie: die van de 'glissement', met het oog op uitstel van de verkiezingen.

Strategie van 'glissement'

De 'glissement' is ondertussen een feit op meerdere niveaus: verkiezingen voor lokale besturen kwamen er niet, de provinciale parlementen werden verkozen in 2006, de Senaat (indirect) in 2007 en meerdere gouverneurs zijn reeds voorbij hun wettelijke 'houdbaarheidsdatum'.

Joseph Kabila (foto/detail: European Union 2010 PE-EP)

In 2015 wraakte de oppositie een overduidelijke poging om de 'glissement' wettelijk te verankeren door de aanpassing van de kiezerslijst afhankelijk te maken van een volkstelling. De poging leidde tot verrassende, grootschalige protesten, waarbij enkele tientallen mensen om het leven kwamen. Na dit mislukte maneuver werden echter snel 'andere treinen op de sporen gezet'.

De overheid besloot over te gaan tot het haastig uitvoeren van de 'découpage' (een 'opsplitsing'), waarbij 6 van de 11 provincies werden opgedeeld². Dit leidde uiteindelijk tot de verkiezing van nieuwe gouverneurs, ten koste van de organisatie van provinciale en lokale verkiezingen. De 'découpage' biedt ook de opportuniteit voor het vestigen van 'cliënten' (provinciale regeringen). Uit onderzoek blijkt dat het grootste deel van de budgetten voor de provincies blijft plakken op het bestuurlijke niveau. Daarnaast wordt de kiescommissie door de regering voortdurend ondergefinancierd (met 17,03% in de periode 2013 - oktober 2015). Momenteel draagt de regering ongeveer 20 miljoen dollar per maand bij. Maar gezien de financiële crisis die Congo momenteel treft, is het onzeker dat dit zal standhouden. De kiescommissie begrootte de organisatie van de verkiezingen op ca. 1.2 miljard

1 Gewapend conflict tussen het Congoese leger en de rebellen-groep M23, gesteund door Oeganda en Rwanda.

2 De Grondwet voorziet 25 provincies en de hoofdstad Kinshasa (met status als provincie).

dollar. De CENI kiest voor een totaal nieuw kiesregister, dat minimaal 16 maanden en maximaal 3 jaar kan duren, afhankelijk van de logistieke steun door MONUSCO en externe financiële steun. Het kiesregister was een belangrijk probleem in 2011. De basis voor de hernieuwing van het register bestaat uit het aanvullen met nieuwe kiezers (meerderjarigen sedert 2011 en mogelijk ook de diaspora) en het schrappen van de namen van overledenen.

Een belangrijke beslissing voor de vertraging was de aankondiging door Kabila van een politieke dialoog met als doel een consensus over o.a. de kiezerslijst en de volgorde van de verkiezingen. De dialoog verschaftte het regime een imago van openheid en redelijkheid en wordt tot op vandaag geweigerd door het merendeel van de oppositie. De interpretatie van de Grondwet door het Grondwettelijk Hof van 11 mei 2016 opent voor Kabila de weg om in het zadel te blijven tot de verkiezing van een nieuwe president. De oppositie mag uitspraak en Hof dan wel verwerpen, het betekent – ook in het kader van een effectieve dialoog – een gevoelige versterking van de positie van de meerderheid.

Versplinterd politiek landschap

Zowel de meerderheid als de oppositie bestaat uit een amalgaam van politieke partijen en bewegingen, vaak eenmansorganisaties. Grootste partij in het parlement is de PPRD, die een 63-tal verkozenen telt (en verschillende satellietpartijtjes). Ondanks de recente afkalving van de meerderheid, met vooral het vertrek van zeven partijen – de 'G7' – in september 2015, behoudt de meerderheid een vrij comfortabele positie in het parlement. De positionering binnen de meerderheid rond het eventueel herzien van de Grondwet, vormt mee de basis voor het vertrek in 2015 van de G7 en politiek kopstuk Moïse Katumbi, voormalig gouverneur van Katanga.

Moïse Katumbi (foto/detail: Nadia Dieboy/cc)

De oppositie bestaat uit concurrerende groepen waartussen weinig samenwerking tot stand komt. Centraal blijft de UDPS van Etienne Tshisekedi. Deze nam niet deel aan de verkiezingen van 2006 en kwam als tweede uit de bus bij de verkiezingen van 2011 – een uitslag die de partij, die de overwinning opeiste, nog steeds niet aanvaardt. De UDPS en andere oude partijen zoals de PALU blijken aan hetzelfde euvel te lijden: een hoge mate van personalisering, de cultuur van 'de chef' en een onbestaand intern debat. Naast UDPS is er de UNC van voormalig Kabila-medestander Vital Kamerhe.

Die maakt deel uit van een los verband van oppositiepartijen, de 'Dynamique de l'Opposition Congolaise', gecoördineerd door wat rest van het MLC. Dit is de partij van de vroegere vicepresident Jean-Pierre Bemba, die in maart 2016 door het Internationaal Strafhof schuldig werd bevonden aan oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid.

Moïse Katumbi wijzigde de dynamiek binnen de oppositie. Hij nam het voortouw in de weigering van de dialoog en probeerde eenheid te brengen binnen de oppositie, voornamelijk zonder succes. Het Kabila-kamp voerde stelselmatig de druk op rond Katumbi door zijn omgeving te viseren. Eind april 2016 leidde de arrestatie van leden van Katumbi's veiligheidspersoneel tot een onderzoek naar rekrutering van huurlingen. Enige dagen later werd Katumbi's lancering als kandidaat officieel gemaakt. Een aanhoudingsbevel werd uitgevaardigd, maar Katumbi mocht om medische redenen het land verlaten. Het bleef in deze periode oververdovend stil bij de overige oppositiepartijen.

Over meerderheid en oppositie bestaat ook weinig animo voor het daadwerkelijk organiseren van (dure) verkiezingen. Iedereen blijft liever nog even zitten. In 2011 werd een groot aantal van de verkozenen vervangen. Daarnaast is het opvallend dat, met uitzondering van het UDPS, al de belangrijkste figuren binnen de oppositie afkomstig zijn uit het Kabila-kamp: Vital Kamerhe en nu ook Moïse Katumbi en de G7. Met de veroordeling van Jean-Pierre Bemba blijft het politieke speelveld ook opvallend leeg in het Westen van het land.

Dynamiek binnen de bevolking

Het politieke en sociale klimaat worden beheerst door de politieke onzekerheid en de groeiende economische crisis. De combinatie van beide levert een onvoorspelbaar politiek klimaat op. Voornamelijk blijkt de kloof tussen de politieke facties echter bijzonder groot. Dit geldt ook binnen de civiele maatschappij. Binnenskamers koesteren zowel de oppositie als het sociale middenveld weinig illusies omtrent hun capaciteit. Over de grenzen van de elite heen bestaat vooral ongerustheid voor een spontane dynamiek die, zoals eerder, tot plunderingen zou leiden. De protesten in januari 2015 gaven het risico aan van een dergelijke spontane dynamiek. Pogingen tot mobilisatie in 2016 – de 'ville morte' van 16 februari³ en demonstraties op 24 april en 26 mei – bleven vrij beperkt in omvang. Het regime probeerde vooral in Lubumbashi de omvang van het protest in te dijken. Politieke vrijheden werden reeds ingeperkt vóór begin 2015, maar de betogingen maakten het regime waakzaam voor sociale bewegingen en dynamieken die voorheen onder de radar bleven.

3 'Ville-morte' was een vorm van geweldloos protest waarbij burgers thuis bleven, niet gingen werken en de kinderen niet naar school stuurden.

*Nieuwe administratieve kaart van de Democratische Republiek Congo, met de 25 provincies en hoofdstad Kinshasa (21 april 2015)
Bron: OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) op basis van gegevens van DR Congo.*

Waarheen?

Slechts één zaak is duidelijk: in 2016 zullen er geen verkiezingen georganiseerd worden. Eind 2015 leek het regime verzwakt door een combinatie van factoren: interne dissidentie leidend tot het vertrek van o.a. Katumbi, politieke mobilisatie van de katholieke kerk, internationale druk (vooral uit de Verenigde Staten), frontvorming door de oppositie en de civiele maatschappij (oprichting in december van het Front Citoyen 2016).

In 2016 ziet het plaatje er enigszins anders uit. Druk vanuit de oppositie heeft zich (nog) niet kunnen materialiseren, het Front Citoyen gaat gebukt onder intern wantrouwen en het vooruitzicht van deelname aan een dialoog blijft verdelend werken. De katholieke kerk heeft zich grotendeels teruggetrokken uit het politieke spel. Ondertussen heeft het regime het heft in eigen handen genomen en stug doorgezet, zoals blijkt uit de verkiezing van provinciegouverneurs, de vraag aan het Grondwettelijk Hof inzake artikel 70 en de systematische repressie van de oppositie, met als meest markante voorbeeld Moïse Katumbi.

Intmiddels zwelt de druk op de oppositie aan om toch vooral deel te nemen aan de dialoog, momenteel met de door de Afrikaanse Unie aangestelde facilitator, Edem Kodjo. De meerderheid en een groot deel van de civiele maatschappij hebben intussen reeds vertegenwoordigers aangesteld voor een voorbereidend comité. De precieze aard en inhoud van een dialoog zelf zullen uiteindelijk afhangen van de krachtsverhoudingen tussen de partijen. De oppositie probeert hiertoe nog de druk op de meerderheid te verhogen via de internationale gemeenschap (vooral de VS, met in hun kielzog het Verenigd Koninkrijk, blijven hier vooroplopen en dreigen met individuele sancties) en de aankondiging van de intensivering van straatprotesten.

Hans Hoebeke studeerde Politieke Wetenschappen en Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Gent. Hij werkte op de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. In 2006 werd hij onderzoeker aan het Egmont Instituut. Sinds 2014 is analist bij International Crisis Group gebaseerd in Nairobi. Hoebeke is gespecialiseerd in politieke en veiligheidsvraagstukken in Centraal-Afrika. Hij schreef deze bijdrage eind mei 2016.

CONTRASTRIJKE ECONOMISCHE HEROPLEIVING

Olivier Binyingo

De eerste maanden van 2016 hebben reeds bevestigd wat iedereen had voorspeld: 2016 wordt een zeer moeilijk jaar voor Congo. Het jaar wordt een test voor de maturiteit van de Congolese democratie, die voor het eerst in haar geschiedenis een overdracht van de macht van de ene president aan de andere door verkiezingen zou moeten zien plaatsvinden. In december 2016 moet president Joseph Kabila de fakkel in principe doorgeven aan zijn opvolger, maar het ziet er meer en meer naar uit dat er geen presidentsverkiezingen zullen plaatsvinden dit jaar en dat 2017 zal starten met dezelfde president. Het is dus misschien iets te vroeg voor finale conclusies met betrekking tot Kabila's erfenis op economisch vlak, maar het loont zeker de moeite om terug te blikken op de voorbije tien jaar en even stil te staan bij verwezenlijkingen en tekortkomingen die zijn twee mandaten hebben gekenmerkt.

'Cinq chantiers' voor Congo's heropleiving

Net na Kabila's eedaflegging als president in december 2006 schreef de Franse journaliste en Afrikakenner Olivia Marsaud: *"de Democratische Republiek Congo is een puinhoop. Een mislukte staat, een economie die failliet is, met wijdverbreide corruptie, plundering van rijkdommen door burens en buitenlandse vennootschappen, schendingen van vrijheid van meningsuiting en persvrijheid... Bijna driekwart van de Congolese bevolking leeft onder de armoedegrens en meer dan duizend Congolezen sterven elke dag aan ondervoeding en ziekten, met inbegrip van aids en malaria. Slechts 30% van de bevolking zou toegang hebben tot zorginstellingen. Het land heeft behoefte aan alles: stromend water, sanitaire voorzieningen, elektriciteit, infrastructuur..."*¹ Om deze 'puinhoop' aan te pakken, kondigde Joseph Kabila aan dat hij tijdens zijn eerste ambtstermijn zou focussen op vijf prioritaire projecten ('cinq chantiers'), zijnde infrastructuur (wegen, spoorwegen en bruggen), het creëren van werkgelegenheid (dankzij investeringen), onderwijs (heropbouw van scholen en universiteiten), water & elektriciteit en gezondheid. In 2011, bij de start van de tweede ambtstermijn, werden de activiteiten voor de 'cinq chantiers' verdergezet, zij het onder de nieuwe slogan 'Révolution de la modernité'. Officiële verklaringen gaven steeds blijk van grootse ambities en van een wens om in de voetsporen te treden van Aziatische economische succesverhalen. Er zijn de voorbije tien jaar in Congo ongetwijfeld belangrijke successen geboekt op economisch vlak, maar de toestand van de Congolese staat blijft, om Kabila's eigen woorden te gebruiken, contrastrijk².

1 Olivia Marsaud, 'Les chantiers de Kabila', http://www1.rfi.fr/actufr/articles/084/article_47988.asp.

2 Joseph Kabila's speech over de staat van het land op 14 december 2015.

Chinees contract: deal van de eeuw, maar voor wie?

Teneinde de nodige financiële middelen te vinden om uitvoering te geven aan de 'cinq chantiers' had de Congolese overheid een plan nodig. Aangezien de schatkist leeg was en Congo al een zware staatsschuld meotorste, was het bekostigen van de heropbouw met eigen beschikbare middelen onmogelijk. Bijkomende leningen aangaan was niet wenselijk. De overheid besloot daarom haar begeerde bodemrijdommen te gebruiken als onderpand voor infrastructuurprojecten die essentieel waren voor de economische heropleiving van het land. In september 2007 sloot Congo een overeenkomst met Chinese staatsbedrijven die er zich toe verbonden een waslijst van infrastructuurprojecten te verwezenlijken ter waarde van 9 miljard dollar en dit in ruil voor mijnconcessies.

Het principe van mijnconcessies in ruil voor infrastructuur werd toegejuicht, maar al gauw kwam er kritiek op het zogenaamde 'contrat chinois'. Er rees bezorgdheid over het gebrek aan transparantie tijdens de onderhandelingen van het contract, er waren aantijgingen van corruptie en de overeenkomst leek niet voldoende waarborgen te bevatten voor een evenwichtige 'win-win'-relatie voor de contractanten. De meest problematische contractuele bepaling was de garantie die de Congolese overheid bood om investeringen terug te betalen indien deze niet binnen de 25 jaar zouden zijn gerecupereerd door de exploitatie van de mijnconcessies. Deze contractsbepaling leed tot een verzuring van de relaties met Congo's donoren en schuldeisers, die van mening waren dat het land een belangrijke bijkomende schuld creëerde door deze terugbetaling te garanderen. Uiteindelijk werd het 'contrat chinois' herzien en werd de waarde van de investeringen voor infrastructuur- en mijnprojecten (en dus ook van de staatsgarantie) gereduceerd van 9 miljard dollar tot 6 miljard dollar.

Chinees-Congolese deals: beeld uit *Katanga Business*, documentaire van Thierry Michel

Onvolmaakte opkuis van mijnbouwsector

Een ander belangrijk initiatief dat tot doel had een grotere meerwaarde te creëren voor de Congolese staat en zijn burgers, was de herziening van de contracten in de

mijnbouwsector. De overheid was de mening toegedaan dat er een onevenwicht bestond in de joint venture-overeenkomsten tussen Congolese staatsbedrijven en de privésector. Dat evenwicht moest worden hersteld door het heronderhandelen van dergelijke overeenkomsten. Hoewel het een moeilijke periode was voor de privésector, die geconfronteerd werd met groeiende onzekerheid, werd het initiatief over het algemeen toegejuicht. Het herzieningsproces begon in juni 2007 en werd afgerond in het laatste kwartaal van 2009. In totaal werden een 60-tal contracten herbekeken. Voor het merendeel van de contracten waren de heronderhandelingen succesvol en kon het privébedrijf zijn activiteiten verderzetten, zij het met een lager percentage aan aandelen in de joint venture.

De herziening van mijncontracten was echter geen totaal succesverhaal. Zo werd bijvoorbeeld geen nieuw akkoord gevonden met het Canadese mijnbedrijf First Quantum Minerals dat zodoende zijn mijnbouwrechten in Congo verloor. De manier waarop dit gebeurde en het feit dat First Quantum Minerals-rechten snel in de handen terechtkwamen van mysterieuze vennootschappen gevestigd op de Britse Maagdeneilanden, brachten een zware slag toe aan de reeds wankelende internationale reputatie van Congo. Desalniettemin, met het Chinese infrastructuurcontract en een bijgestuurde mijnbouwsector waren begin 2010 de bakens uitgezet voor wat een economisch succesverhaal moest worden.

Zicht op een kopermijnsite van het staatsbedrijf Gécamines nabij Kolwezi (Foto: Fairphone/cc)

Behoorlijke cijfers...

Men kan niet ontkennen dat Congo vandaag op economisch vlak veel gezonder is dan in 2006. In dit verband spreken de cijfers boekdelen. Tussen 2006 en 2014 groeide Congo's bruto nationaal product gemiddeld met 6,6% tegenover een gemiddelde groei van 4,6% voor Sub-Sahara Afrika voor dezelfde periode. De mijnbouwsector, die in 2006 nog minder dan 23.000 ton koper produceerde, stak in 2014 Zambia voorbij als belangrijkste koperproducent op het Afrikaanse continent, met een productie van 1.000.000 ton

koper. Eind 2006 werd de buitenlandse schuld van Congo op 11,4 miljard dollar geschat. In 2010 oordeelden de Wereldbank en het IMF dat Congo voldoende structurele hervormingen had doorgevoerd voor een kwijtschelding van een groot deel van zijn schulden, die eind 2010 nog slechts 4,6 miljard dollar bedroegen en de jaren nadien stabiel werden gehouden. De behoorlijke economische cijfers hebben ook geleid tot bescheiden vooruitgang op het vlak van armoedebestrijding. Zo is tussen 2005 en 2012 het deel van de bevolking dat onder de armoedegrens van 1,25 dollar per dag leeft afgenomen met 5%, en de gemiddelde levensverwachting verhoogd van 47,8 jaar tot 51,7 jaar. Een belangrijke vooruitgang werd geboekt in verband met kindersterfte, die tussen 2007 en 2012 daalde met 30%.

...maar ook gemiste kansen

De dividenden van de economische groei bereikten echter niet iedereen in dezelfde mate. Op het vlak van armoedebestrijding is er bijvoorbeeld een zeer groot verschil tussen de verschillende provincies van het land. Zo zagen de oude provincies Kasai-Occidental en Kasai-Oriental tussen 2005 en 2012 een toename van de armoede, respectievelijk met 35,2% en 25,4%. Ook de verhoging van de Gini-coëfficiënt³ wijst op een toenemende ongelijkheid onder de Congolese bevolking. Daarenboven is de economische groei niet gepaard gegaan met significante jobcreatie, wat, zeker gezien Congo's aanhoudende demografische groei van ongeveer 3% per jaar, een gevaar voor de toekomst inhoudt. De voornaamste sectoren die recentelijk hebben bijgedragen tot economische groei, zijnde de formele mijnbouwsector en de dienstensector, zijn onvoldoende arbeidsintensief om werkgelegenheid te creëren voor een bevolking die tegen 2050 ca. 100 miljoen mensen zal tellen.

Congo heeft dus nood aan meer. Meer economische groei, meer diversificatie, meer jobs... en dus meer investeringen. De economische resultaten van de voorbije tien jaar tonen aan dat het land heel wat investeringen heeft kunnen aantrekken. Wat moeilijker te becijferen is, is het bedrag aan investeringen dat Congo is misgelopen, wegens zijn reputatie van een land waar zakendoen moeilijk is en waar tien jaar na Olivia Marsauds artikel⁴ de perceptie van wijdverbreide corruptie ongewijzigd blijft.

Olivier Binyingo studeerde Rechten aan de KU Leuven en behaalde een Master II Sécurité Internationale et Défense aan de Université Pierre-Mendès-France in Grenoble. Hij werkte bij verschillende advocatenkantoren in Brussel, Burundi, Tanzania en Zuid-Afrika. Hij is oprichter en directeur van Afriwise Consult, een consulting kantoor met focus op Sub-Sahara Afrika, opgericht in 2014 in Johannesburg.

3 Het getal waarmee de inkomensongelijkheid wordt uitgedrukt.
4 Olivia Marsaud, Op Cit.

SITUATIE VAN DE MENSENRECHTEN: REPRESSIE EN GEWELD

Evie Francq

Na een relatieve vooruitgang van de mensenrechtensituatie in Congo in het laatste decennium lijkt het respecteren van die rechten allesbehalve een prioriteit zodra Kabila's tweede, en volgens de Grondwet laatste, mandaat tot een einde komt. Terwijl concrete plannen om de verkiezingen te organiseren ontbreken, en er grote radiostilte heerst rond de vraag of Kabila al dan niet zijn presidentsstoel zal afstaan, lijkt de repressie dan weer boekdelen te spreken.

Derde mandaat

Al in augustus 2014 zagen we een eerste arrestatie. Jean-Bertrand Ewanga, lid van de oppositiepartij UNC kreeg een dreigtelefoontje nadat hij zich tijdens een oppositieraal uitspraak tegen een derde mandaat voor Kabila. Diezelfde nacht werd hij thuis hardhandig gearresteerd en binnen de kortste keren veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf voor het beledigen van de president.

In de daaropvolgende maanden werd het snel duidelijk dat we niet te maken hebben met een traditionele repressie, zoals wel vaker het geval is in de aanloop naar verkiezingen. Vano Kiboko, lid van de partij van Kabila, de PPRD, werd eveneens gearresteerd nadat hij zich tijdens een persconferentie uitspraak tegen een derde mandaat.

Toen de overheid in januari 2015 een wijziging van de kieswet trachtte door te drukken, liet de 'straat' weten niet te vinden te zijn voor een verlenging van Kabila's mandaat. Het regime antwoordde met tanks en kogels. Meer dan veertig mensen lieten het leven tijdens de betogingen en meer dan vijfhonderd manifestanten werden gearresteerd.

Middenveld

Mensenrechtenverdediger Christopher Ngoyi, die de ordehandhaving tijdens de betogingen probeerde te observeren, werd gearresteerd en meer dan twee weken in het geheim vastgehouden. Een jaar en half later zit hij nog steeds in de gevangenis, zonder veel vooruitgang in zijn proces.

In maart 2015 werd duidelijk dat de overheid geen Burkinees of Senegalees scenario voor ogen heeft. Toen de staatshoofden in die landen aanstalten maakten om aan de macht te blijven, slaagden jongerengroepen le Balai Citoyen¹ en Y'en a marre erin de bevolking te mobiliseren. Burkina Faso en Senegal kregen in resp. 2014 en 2012 een presidentswissel. Vertegenwoordigers van le Balai Citoyen en Y'en a marre kwamen naar Kinshasa om deel te nemen aan de lancering

van Filimbi², een collectief van verschillende Congolese jeugdgroepen die oproepen tot vreedzame actie. Tijdens de persconferentie pakte de veiligheidsdienst 27 mensen op, inclusief de West-Afrikaanse activisten, Franse en Belgische journalisten en een Amerikaans diplomaat.

De activisten van Y'en a marre en le Balai Citoyen werden snel het land uitgezet, de journalisten vrijgelaten. Maar twee jongeren betalen nog steeds een zware prijs: Fred Bauma van het jongereninitiatief Lucha en Yves Makwambala, die de website maakte voor Filimbi, werden wekenlang in het geheim vastgehouden door de veiligheidsdiensten. Tot vandaag blijven zij in voorhechtenis in de gevangenis in Kinshasa. Een levenslange gevangenisstraf (voor samenzwering) hangt hen boven het hoofd.

Protestacties van Lucha in Goma voor de vrijlating van Fred Bauma en Yves Makwambala werden eveneens onderdrukt. In een jaar tijd vonden 36 arrestaties plaats van jongeren die de vrijlating van de twee activisten vroegen. Andere acties van jongerengroepen werden eveneens negatief onthaald. In 2015 werden 14 jongeren van Lucha opgepakt en veroordeeld.

Burgerbeweging le balai citoyen uit Burkina Faso (foto: Le balai citoyen)

G7 en Katumbi

In september 2015 publiceerde de G7, een platform van zeven politieke zwaargewichten en hun partijen, een brief gericht aan president Kabila, met de duidelijke vraag de Grondwet te respecteren. De zeven partijen werden onmiddellijk uitgesloten uit de presidentiële meerderheidscoalitie en vormden hun eigen onafhankelijk platform. Diezelfde maand liet Moïse Katumbi, ex-gouverneur van de voormalige Katanga-provincie en een van de populairste politici van Congo, eveneens weten dat hij Kabila's partij verliet.

De G7-leden en Katumbi werden gevisieerd, vooral nadat Katumbi zijn kandidatuur voor de presidentsverkiezingen

1 De groep gebruikt een bezem - balai - als symbool om het land schoon te veegen.

2 Fluitje, in het Swahili.

aankondigde. In Lubumbashi werden de twee hoofdkwartieren van UNAFEC en UNADEC, twee van de G7-partijen vernield. Een groot aantal mensen van Katumbi's entourage werd opgepakt, terwijl op 19 mei 2016 een aanhoudingsbevel tegen Katumbi werd uitgevaardigd op beschuldiging van bedreiging van de nationale veiligheid. De procureur gaf echter groen licht voor een medische evacuatie van de politicus naar Zuid-Afrika, waardoor Katumbi het land kon verlaten en aan een dreigende arrestatie ontsnapte.

Straffeloosheid in het oosten: welke strijd?

Ondertussen blijft de situatie in het oosten van het land erg onrustig, met gewapende groepen die ernstige schendingen van de mensenrechten en van het internationaal humanitair recht plegen. Groepen zoals de ADF-NALU en FDLR zijn onder meer verantwoordelijk voor een groot aantal burgerdoden, plunderingen, ontvoeringen, verkrachtingen en seksuele slavernij. Mislukte pogingen van het Congolese leger en de VN-vredesmacht MONUSCO om de burgerbevolking te beschermen, leidden tot een hoge dodentol onder burgers en massale verplaatsingen van de lokale bevolking. De aanhoudende straffeloosheid voor dit soort misdaden maakt dat de schendingen en misbruiken door gewapende groepen en het leger er niet op verminderen.

Anderzijds zijn er ook tekens van hoop in de strijd tegen de straffeloosheid. Cobra Matata, leider van de gewapende groep FRPI, werd in januari 2015 gearresteerd. De militaire aanklager klaagde hem aan voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid, met inbegrip van de rekrutering van kinderen. In april 2015 werd ADF-leider Jamil Mukulu gearresteerd in Tanzania. Hij werd op 10 juli 2015 uitgeleverd aan Oeganda en geconfronteerd met beschuldigingen van moord, terrorisme, verraad, schendingen van de mensenrechten, kidnapping en rekrutering van minderjarigen. Verder werden in september 2015 in Duitsland twee FDLR-leiders, Ignace Murwanashyaka en Straton Musoni, door een rechtbank veroordeeld voor het leiden van een terroristische organisatie. Murwanashyaka werd bovendien schuldig bevonden aan oorlogsmisdaden.

Rebellenleider Bosco Ntaganda, sinds 22 maart 2013 ter beschikking van het Internationaal Strafhof in de Haag (illustratie: Creative Commons)

Eveneens in september 2015 begon het proces van de voormalige Congolese generaal Bosco Ntaganda voor het Internationaal Strafhof in Den Haag. Hij wordt vervolgd voor 13 aanklachten wegens oorlogsmisdrijven en vijf aanklachten van misdaden tegen de mensheid, waaronder moord, verkrachting en seksuele slavernij en gedwongen rekrutering en het gebruik van kindsoldaten: misdaden die zouden zijn gepleegd in 2002-2003 in de provincie Ituri.

Nog een positieve stap in de strijd tegen de straffeloosheid kwam er in januari 2016, toen de wetgeving ter uitvoering van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof eindelijk werd afgekondigd. Tot grote spijt van de vele ngo's die lang campagne voerden voor de wet, bevat de uiteindelijke tekst de doodstraf voor oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en genocide.

Ondanks deze kleine lichtpuntjes blijft het rechtssysteem in Congo nog steeds lijden aan een ernstig gebrek aan capaciteit om alle misdrijven onder internationaal recht te vervolgen.

Evie Francq studeerde Rechten aan de KU Leuven en Internationaal Humanitair Recht aan de University of Essex. Zij werkte bij het onderzoekscentrum IPIS (Antwerpen) en het VN-mensenrechtenbureau. Nu is zij vanuit Nairobi onderzoeker bij Amnesty International en is gespecialiseerd in mensenrechten in Congo.

Sociale mediacampagne voor de bevrijding van Fred Bauma en Yves Makwambala, opgesloten sinds maart 2015

JONGE DYNAMIEK IN HET MIDDENVELD

Nadia Nsayi

Tijdens mijn bezoek aan Kinshasa in mei 2016 sprak ik met vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, of *société civile*. In dat brede middenveld functioneert er geen permanente overkoepelende structuur. Het bestaat uit mensenrechtenorganisaties, ontwikkelingsorganisaties, vrouwenorganisaties, jongerenorganisaties, vakbonden, groeperingen vanuit religieuze overtuigingen (katholieken, protestanten, kimbangisten, moslims) enz. In het kader van de Vredesweek had ik specifieke aandacht voor burgerbewegingen van jonge activisten.

Nieuw fenomeen?

Een paar jaar geleden maakte het Westen kennis met bewegingen zoals *Y en a marre* in Senegal en *Balai Citoyen* in Burkina Faso. Beide mobiliseerden jongeren om het vertrek te eisen van hun presidenten, die, tegen de grondwet in, aan de macht wilden blijven. Het volksprotest in die landen had ook een impact in Congo. Het inspireerde daar jongeren om acties te ondernemen tegen een nieuw mandaat voor president Joseph Kabila. Aan regeringszijde groeide de waakzaamheid voor de activiteiten van jongeren en hun contacten met andere activisten in het buitenland.

Het activisme van jongeren is geen nieuw fenomeen in Congo. Jongerenorganisaties hebben altijd bestaan binnen netwerken zoals universiteiten, vzw's en ngo's. Maar de laatste jaren zien we burgerinitiatieven die informeler en ook militanter zijn. Die initiatieven maken deel uit van het middenveld. Toch benadrukt de jonge generatie burgeractivisten haar eigenheid ten opzichte van ngo's die meer vastgeklonken zijn aan het systeem. Die activisten hebben het traditionele middenveld, vaak geleid door een oudere generatie, nieuwe en jonge dynamiek gegeven.

Toegang tot (sociale) media

Sommigen jongerenbewegingen genieten vandaag een zekere bekendheid. Dat is te verklaren door hun plaats in de (sociale) media. De jongeren hebben via hun gsm een betere toegang tot het internet, en delen hun ideeën en acties op twitter, facebook en whatsapp. Zo worden ze ook sneller opgemerkt door internationale media. Een andere verklaring voor de zichtbaarheid zijn de contacten die ze onderhouden met internationale ngo's zoals Human Rights Watch en Amnesty International.

In de stad Goma (Noord-Kivu), in het oosten van het land, wist Lucha in de schijnwerpers te treden. Dat heeft te maken met bovenvermelde redenen, maar ook door het activistisch karakter van de beweging. Terwijl veel jongerenorganisaties de nadruk leggen op vorming en humanitaire acties kiest Lucha voor straatacties, beleidsbeïnvloeding en mediawerk. Die strategie maakt de jongerenbeweging zichtbaarder bij

buitenlandse ngo's en media, maar ook bij de eigen politieke en veiligheidsautoriteiten.

Doelwit voor repressie

In januari 2015 manifesteerden duizenden jongeren in Kinshasa en Goma tegen het wetsvoorstel waarmee het regime president Kabila langer aan de macht trachtte te houden. De betogers haalden hun slag thuis: het voorstel werd aangepast. Het protest betekende een keerpunt. Ten eerste illustreerde het dat jongeren niet (meer) bang zijn om op straat te komen. Ten tweede nam de repressie door de overheid erg toe. Sindsdien proberen veiligheidsdiensten nieuw protest in de kiem te smoren en creëren ze een sfeer van terreur tegen (jonge) critici.

Een jaar voor de geplande verkiezingen waren jonge activisten een belangrijk doelwit van intimidaties en aanhoudingen. In de gevangenis van Kinshasa sprak ik met enkele jongeren over hun engagement en hun kijk op de situatie in Congo en de toekomst van hun land. De meest gemediatiseerde gevangenen zijn Fred Bauma (militant bij Lucha) en Yves Makwambala (webmaster van platform Filimbi). Zij werden op 15 maart 2015 tijdens een persconferentie over 'jongeren en burgerschap' aangehouden. Een jaar later werden opnieuw leden van Lucha opgepakt voor hun deelname aan de 'ville morte'-actie op 16 februari 2016, waarmee zij respect voor de Grondwet vroegen. In april 2016 werd Jean-Marie Kalonji, coördinator van de jongerenbeweging *Quatrième voie* uit Kinshasa, overgebracht naar een beruchte paviljoen van de gevangenis van Kinshasa. Kalonji verdween in december 2015 toen hij in de volkswijken mobiliseerde tegen een dialoog met president Kabila, en was vier maanden lang spoorloos.

Geweldloos engagement

De Congolese overheid beschouwt de gevangen activisten als 'terroristen' en een gevaar voor de staatsveiligheid en de positie van de president. Nochtans kiezen zij bewust voor een geweldloze strijd. In 2015-2016 is hun engagement sterk gefocust op verkiezingen en een machtswissel. Maar in het algemeen ijveren ze voor thema's zoals vrede, inspraak en sociale rechtvaardigheid. Ze doen dat door zich vreedzaam te verzetten tegen onrecht en hun eisen kenbaar te maken.

60% van de Congolese bevolking is jonger dan 30 jaar. Een groot deel daarvan leeft in precare socio-economische omstandigheden, bijvoorbeeld op het vlak van onderwijs en werk. Jongeren vormen een belangrijk kiezerspubliek. Ze zijn ook kwetsbaar voor manipulatie door politici. Enerzijds mobiliseren opposanten hen om te protesteren tegen een nieuwe ambtstermijn voor Kabila en tegen de armoede. Anderzijds roepen machthebbers op om de zittende president te steunen. Sommige jongeren krijgen (financiële) vergoedingen toegestopt om campagne te voeren tegen de oppositie.

In de huidige gespannen verkiezingsperiode is het belangrijk dat jongeren hun eigen stem laten horen en opkomen voor hun grondwettelijke rechten. Maar voor de stabiliteit van

Congo is het nodig dat dit zonder geweld gebeurt. Daarom steunden Broederlijk Delen en Pax Christi Vlaanderen de jongerenbeweging Africa Reconciled voor de organisatie van drie sessies rond 'jongeren en actieve geweldloosheid'. In totaal namen 75 jongeren deel in Kinshasa, Goma en Bukavu. Pascal Mugaruka, coördinator van Africa Reconciled en Vredesweekgetuige in 2014, is één van die jongeren die opgroeide in een regio die al meer dan 20 jaar gewapende conflicten kent. Jongeren als Pascal Mugaruka weten als geen ander dat geweld er allesbehalve vrede bracht. Zij geloven dat een geweldloos engagement op lange termijn de oplossing is om positieve veranderingen teweeg te brengen in Congo. Met weinig middelen en in onveilige omstandigheden bouwen ze aan een betere toekomst, ook na 2016.

Interview met Micheline Mwendike

Micheline Mwendike (31) komt uit Goma. Ze getuigt tijdens de Vredesweek over de actuele situatie in Congo, de geweldloze strijd van jonge activisten en haar engagement bij Lucha.

Wat is Lucha eigenlijk?

Lucha staat voor 'Lutte pour le changement', Strijd voor verandering. Het is een burgerbeweging, voornamelijk van jongeren, ontstaan in 2012 in Goma. Lucha strijdt voor een betere toekomst van alle Congolezen. We strijden voor een verenigd, vrij en soeverein Congo. Een land dat waardig en trots is en al zijn burgers respecteert. Iedereen mag aansluiten om zich mee in te zetten voor deze strijd, los van religie, stam of sociale klasse. We vinden dat de Congolese beleidsmakers verantwoording moeten afleggen aan hun burgers. Wij willen meer inspraak voor de gewone bevolking op alle vlak.

Waarop focust Lucha in die strijd voor inspraak?

Door het aanslepende conflict in Oost-Congo is het bijna vanzelfsprekend om in te zetten op de veiligheidsproblemen in de streek. Maar wij ijveren ook voor basisvoorzieningen voor iedereen, zoals drinkbaar water en goede wegen. Met de campagne 'Goma veut de l'eau' ('Goma wil water') riepen we onze politici ter verantwoording voor het feit dat er niet overal in Goma drinkbaar water was. We mobiliseerden organisaties en burgers en hielden sit-ins voor het provinciale parlement.

Onze strijd is geweldloos, en dat is belangrijk! Na 20 jaar oorlog weten we dat geweld enkel leidt tot meer geweld. Geweldloze strijd is ons uitgangspunt.

Sessie van Africa Reconciled met jongeren in Goma, met Pascal Mugaruka (foto: Africa Reconciled)

Waarom heb jij je aangesloten bij Lucha?

Ik ben activiste omdat ik verantwoordigd ben over de situatie in mijn land. Ik heb in mijn leven nooit de vrede gekend waarvan ik droomde. En dat geldt voor zoveel andere jongeren. In mijn stad wordt elke nacht minstens één moord gepleegd. Moorden zijn er kennelijk normaal geworden. De overheid beschouwt dat niet meer als tragisch. Corruptie is alomtegenwoordig en publieke voorzieningen zijn er bijna niet.

Wat drijft je?

Ik ben ervan overtuigd dat de verandering in Congo er zal komen door zijn zonen en dochters. En ik doe alvast mijn deel. De oorzaken van de Congolese crisis zijn zeer divers: de manier waarop men zwarten heeft behandeld, de kolonisatie, de dictatuur, economische oorlogen en etnische conflicten... Het is allemaal ongelooflijk complex. Maar als we de gewone Congolees in het centrum van de verandering plaatsen, worden de zaken simpeler. Dan wachten we niet meer op de goede wil van politici – zowel nationaal als internationaal – maar rekenen we op het volk om zichzelf te bevrijden.

Hoe is het om activist te zijn in Congo?

Jammer genoeg zijn er enorme risico's voor de activisten. Door simpelweg onze rechten en vrijheden te gebruiken, goede burgers te zijn, raken we aan belangen van bepaalde personen. Die zijn blijkbaar tot veel bereid om die belangen en macht te vrijwaren. Enkele van onze vrienden zitten al maanden in de cel zonder proces. Je moet dus moed hebben om activist te zijn. Maar ik geloof in mijn strijd. Ik geloof in een betere toekomst voor mijn land.

Nadia Nsayi studeerde Vergelijkende en Internationale Politiek aan de KU Leuven. Sinds 2010 is ze beleidsmedewerker Centraal-Afrika bij Pax Christi Vlaanderen en Broederlijk Delen. Ze neemt deel aan debatten of lezingen over politiek en veiligheid in Congo, Burundi, Rwanda.

Sessie van Africa Reconciled in mei 2016

Campagnepartners:

BOND ZONDER NAAM

missio

okra
trefpunt 55+

beweging
net

OXFAM
www.oxfam.be

MAAN DE
IJZER

VOS
Vlaamse
Vredesvereniging

11.11.11
VECHT MEE TEGEN ONRECHT

MINDERBROEDERS KATHOLIEK
VREDE EN ALLE GOEDS
VLAANDEREN

Arktos, CD&V, Chirojeugd Vlaanderen, De Vuurbloem, Groen, JONGCD&V, Katholiek Onderwijs Vlaanderen, KVLV, LBC-NVK, Moeders voor Vrede, N-VA, sp.a, Studio Globo, Vormingplus Brugge, Vredeshuis Aalst, U Move 4 Peace, Wereldsolidariteit.

COLOFON

Auteurs van dit dossier: Olivier Binyingo, Evie Francq, Hans Hoebeke, Alphonse Muambi, Nadia Nsayi

Eindredactie: Karin Seberechts

Verantwoordelijke uitgever: Annemarie Gielen

Druk & lay-out: Drukkerij Room, Sint-Niklaas

ISBN-nummer: 9789461370624

Wettelijk depotnummer: D/2016/3498/004

Foto's: Creative Commons, Beeldarchief Lucha, Balai citoyen, Pax Christi Vlaanderen

Coördinatie Vredesweek
Pax Christi Vlaanderen
Italiëlei 98a
2000 Antwerpen
Tel: 03/225 10 00
info@vredesweek.be
www.vredesweek.be

Het dossier van de Vredesweek geldt ook als Koerier-dossier 4/2016, de vaste bijlage bij het abonnement op het tijdschrift Koerier van Pax Christi Vlaanderen. Een abonnement kost 25 euro en omvat zesmaal een Koerier met dossier en een boek rond een actuele vredethematiek.

Losse nummers: 2 euro.